

Waldemar POPIOŁ
Politechnika Koszalińska

**WPLYW ORGANIZACJI MUZUŁMAŃSKICH W POLSCE NA ROZWÓJ
INTELEKTUALNY WYZNAWCÓW ISLAMU NA PRZYKŁADZIE
MUZUŁMAŃSKIEGO ZWIĄZKU RELIGIJNEGO W RZECZPOSPOLITEJ
POLSKIEJ (MZR RP)**

Członkostwo w NATO od 1999r. dało Polsce gwarancję bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej, a przede wszystkim postawiło tamę przed ewentualnymi, przyszłymi dążeniami Rosji do odzyskania wpływów w tej części Europy. Członkostwo w Unii Europejskiej do której Polska przystąpiła w 2004r. utrwaliło gwarancję bezpieczeństwa, stwarzając jednocześnie korzystne warunki rozwoju kraju. Rozwój ten dotyczył i dotyczy nie tylko sfery gospodarczej lecz także wszystkich pozostałych dziedzin życia obywateli w tym sfer kulturowych i religijnych zarówno chrześcijan jak i wyznawców innych religii, do których należy zaliczyć polskich muzułmanów.

Zaistniałe po roku 1989 zmiany umożliwiły wyznawcom islamu w Polsce podjęcie aktywnej działalności, w tworzonych organizacjach, związkach i stowarzyszeniach. Niektóre z nich przez wiele lat działały nielegalnie. Zwiększyła się aktywność i kontakty ich członków z przedstawicielami zewnętrznego świata islamu. Do Polski po roku 1989 przybywało i przybywa, w różnych celach, wielu muzułmanów, których liczbę określić można już nie w tysiącach, lecz setkach tysięcy. Bez wątplenia wizyty te wpłynęły na zacieśnianie się więzi w ramach wyznawanej religii oraz szeroko pojętej współpracy. Przykładem może być wspieranie muzułmańskiej działalności wydawniczej w Polsce przez Światowy Związek Młodzieży Muzułmańskiej(WAMY), który w opinii służb specjalnych Stanów Zjednoczonych, m. in. FBI(Federal Bureau of Investigation) uznawany jest za organizację terrorystyczną.¹ Istnieje również wiele innych przykładów utrzymywania kontaktów z różnymi organizacjami muzułmańskimi w świecie przez przywódców organizacji muzułmańskich, w Polsce.

W każdym państwie cywilizacji chrześcijańskiej bez względu na panujący system polityczny i wyznawane przez jego społeczeństwo religie, istnieją różne grupy ludzi zrzeszonych w różnego rodzaju organizacjach, stowarzyszeniach, związkach. Przyjęte nazwy wcale nie muszą określać czy są to związki wyznaniowe, partie polityczne, zrzeszenia zajmujące się działalnością społeczną, kulturalną czy edukacyjną. Ich cele określa przyjęty statut oraz inne akty wewnętrzne, dotyczące zakresu działalności. W odniesieniu do państwa podstawowym warunkiem ich funkcjonowania jest przestrzeganie obowiązującego prawa. Zakazana jest działalność sprzeczna z interesami państwa i jego obywateli. W kształtujących się społeczeństwach często zróżnicowanych pod względem etnicznym czy wyznaniowym nie zawsze istnieje wzajemne zrozumienie i tolerancja. Niektóre mniejszości etniczne czy wyznaniowe nie mogą odnaleźć swojego miejsca w nowej rzeczywistości, co w szczególności dotyczy państw tzw. bloku wschodniego. Jedne dochodzą swoich praw poprzez dialog społeczny, religijny i włączają się w budowę nowej

¹ Anonim: *Polowałam na terrorystów. Opowieść agentki CI*. Warszawa 2004, s. 182-284

rzeczywistości. Inne poprzez negację wyznawanych społecznie wartości i konfrontację. W zależności od liczebności danej grupy wyznaniowej czy etnicznej i przyświecających im celów tworzą organizacje, związki, stowarzyszenia, które mają ułatwić im ich osiągnięcie. Organizacje te są również ich reprezentantem wobec państwa. Do takiej mniejszości w Polsce należą wyznawcy islamu. Oni również posiadają swoje związki i stowarzyszenia, a ich działalność wynikająca z celów statutowych swoim zakresem obejmuje wiele sfer życia ich członków. Bardziej precyzyjnym określeniem będzie stwierdzenie, że w przypadku muzułmanów, organizacje te określają kierunki życia i działalności swoich członków, a także sprawują funkcje kontrolne. Przy czym celem nadrzędnym są działania na rzecz rozszerzenia wpływów islamu na inne społeczności i uczynienie z niej religii dominującej. Do roku 1989 podstawową grupę wyznawców islamu stanowili Tatarzy polscy. Istniały także nieliczne grupy imigrantów z krajów arabskich, którzy po uzyskaniu kart stałego pobytu, a z czasem obywatelstwa polskiego zamieszkali w dużych miastach. Sytuacja uległa zasadniczej zmianie po upadku systemu totalitarnego na przełomie 1989/1990r. Wraz z otwarciem się Polski na świat, wejście w proces transformacji systemowej, następują także zmiany w strukturze narodowościowej społeczeństwa polskiego. Niewidoczne w początkowym okresie, ale stale ewoluujące w kierunku coraz większego jej zróżnicowania. Do kraju zaczęli napływać cudzoziemcy z różnych krajów w tym z krajów świata islamu. Ale nie tylko. Pod wpływem różnych czynników wśród samych Polaków znaleźli się tacy, dla których islam stał się ich przewodnikiem duchowym w życiu. Bez wątplenia wpływ na zainteresowanie islamem przez Polaków miały zjawiska i wydarzenia na Bliskim Wschodzie, zamachy terrorystyczne, będące skutkiem działalności skrajnych ugrupowań fundamentalistów islamskich. Również możliwość swobodnych kontaktów z przedstawicielami islamu, mieszkających w krajach UE ożywił ich działalność, efektem której nastąpił liczebny wzrost organizacji, związków i stowarzyszeń oraz wzrosła liczba ich członków. Według opinii działaczy niektórych, nowo utworzonych związków i organizacji islamskich w Polsce, dotychczasowe działania nie zadowolają wszystkich muzułmanów.² Nowe organizacje rozszerzyły swój obszar działania, a w przypadku niektórych z nich, cele. Interpretować można je różnie w zależności od tego, kto dokonuje tej interpretacji. Mogą to być cele bardzo wzniosłe w sensie pozytywnym, ale mogą również stanowić zagrożenie dla obywateli państwa polskiego.

Muzułmański Związek Religijny(MZR).

Jest to najstarsza organizacja muzułmańska w Polsce, która rozpoczęła swoją działalność 28.XII.1925r. Zakres jej funkcjonowania wynika z obowiązujących powszechnie aktów prawnych, ustawy z 21.IV.1936r. określającej stosunek państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 Prawo o stowarzyszeniach,³ statutu związku oraz przepisami religijnymi, których podstawę stanowi Koran i Sunna. Posiada własną strukturę organizacyjną w skład której wchodzi:

- gminy muzułmańskie;

² *O Związku Muzułmanów Polskich.*

http://www.ipdirect.home.pl/kmp/pró10305Czy_terrorizm_jakiegokolwiek_podsta... z dnia 31 lipca 2006r.

³ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989r. Prawo o stowarzyszeniach. Dz.U., nr 112, Warszawa 2007, poz.766

- szkoły muzułmańskie;
- stowarzyszenia muzułmanów polskich, którzy nie są członkami zwyczajnymi MZR, a chcą aby ich organizacja wchodziła w strukturę Związku.

Struktura organizacyjna ujęta w statucie uchwalonym 20.III.2004r. przewiduje także Imamat Polowy Wojska Polskiego. Instytucja ta funkcjonowała w Wojsku Polskim II RP jednak po wojnie nie została reaktywowana. Mimo to MZR z instytucji tej nie zrezygnował uchwalając w 2004r. nowy statut. Jej funkcjonowanie zapewnia im obowiązująca w dalszym ciągu ustawa z 1936r., której art. 22. zawiera treść: „W miarę potrzeby dla zapewnienia opieki religijnej osobom wojskowym wyznania muzułmańskiego wchodzi w skład wojska służba duszpasterska muzułmańska, której organizację regulują specjalne przepisy, wydane przez Ministra Spraw Wojskowych”.⁴ Siedzibą władz naczelnych jest Białystok. Najwyższym organem MZR jest Wszechpolski Kongres MZR, a jego organem wykonawczym Najwyższe Kolegium MZR w RP, którego przewodniczącym jest Mufti, kierujący pracami Kolegium. Sprawuje on władzę zwierzchnią w MZR i jest jego reprezentantem na zewnątrz. Również do władz najwyższych należy Główna Komisja Rewizyjna MZR.⁵

Ze struktury organizacyjnej jak również przyjętych celów wynika, że do MZR należy większość członków Związku Tatarów Polskich (ZTP), który powstał w 1991r., kontynuujący ich kilkunastuletnie tradycje. Od 1993r. wydawany jest „Rocznik Tatarów Polskich”- czasopismo naukowe, kulturalne i społeczne, do którego w formie suplementów wydawane są pozycje książkowe. Także wydawany jest rocznik społeczno-kulturalny „Pamięć i Trwanie” wydawany przez Gminę Wyznaniową w Białymstoku. Również od 1993r. wydawane jest czasopismo „Świat Islamu”. Oprócz tego organizowane są konferencje, seminaria, spotkania, jak również nawiązywana została współpraca z Tatarami mieszkającymi poza granicami Polski głównie z Litwy i Białorusi.⁶ Zdaniem Selima Chazbijewicza – muftiego RP do roku 2004, społeczność Tatarów polskich znajduje się pod silną presją muzułmanów pochodzenia arabskiego, mieszkających od wielu lat w Polsce. O istniejącej sytuacji napisał, m.in.: „W imię fałszywie pojętej wspólnoty religijnej oraz hasła „jedności islamu,” grupa ta próbuje zmarginalizować mniejszość tatarską oraz pozbawić ją tożsamości, by dowolnie nią manipulować. Wysiłki władz Związku Tatarów RP w obronie własnej kultury i tożsamości narodowej napotyka na znaczne trudności tym bardziej, że grupy arabskie stosują tradycyjną metodę werbowania współpracowników spośród Tatarów. Ma to obecnie wymiar zarówno kulturowy jak i polityczny”.⁷

MZR jest otwarty na wszystkich obywateli Polski, wyznających islam oraz muzułmanów z innych państw, posiadających kartę stałego pobytu. Istotne z punktu widzenia podjętego problemu badawczego są cele związku i sposób ich realizacji zawarte w statucie. Do celów należy zaliczyć:

- 1) Reprezentowanie interesów członków wobec władz państwowych, samorządowych.
- 2) Organizacji pozarządowych.

⁴ Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936r. o stosunku państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz U, nr 30, Warszawa 1936, poz. 240 z późn. zm.), art. 22.

⁵ Statut Muzułmańskiego Związku Religijnego. Suchowola 2004, par. 8-9

⁶ S. Chazbijewicz: *Czy polscy Tatarzy wygrają z petrodolarami wahabitów*. W: „Jednota” 2006, nr 5-6

⁷ Ibidem, s. 2

- 3) Reprezentowanie polskich wyznawców islamu wobec muzułmańskich ośrodków zagranicznych.
- 4) Szerzenie idei islamu, nauka i utrwalanie zasad religii islamu.
- 5) Pogłębianie wiedzy o nauce, kulturze i sztuce muzułmańskiej.
- 6) Sprawowanie pieczy nad istniejącymi meczetami, centrami kultury, domami religijnymi i cmentarzami, które wraz z nieruchomościami gmin muzułmańskich stanowią nierozłączną całość zwaną wakufem.
- 7) Podejmowanie niezbędnych działań w zakresie budowy nowych obiektów religijnych i przygotowanie kadry do ich prowadzenia.
- 8) Udzielanie pomocy członkom MZR oraz osobom ubogim i potrzebującym.⁸
Wymienione cele, MZR realizuje również poprzez działania ujęte w statucie, co nadaje im moc prawną. Do działań tych należy zaliczyć:
- 9) Organizowanie wspólnych modlitw oraz udzielanie posług religijnych.
- 10) Naukę religii (według posiadanych przez autora informacji, liczba godzin przeznaczonych na naukę religii oraz zasad życia w oparciu o Koran i Sunnę stanowi połowę liczby godzin przeznaczonych na naukę w szkołach muzułmańskich, w Polsce w ogóle).
- 11) Czuwanie nad przestrzeganiem zasad zawartych w Koranie i wymogów Szariatu.
- 12) Organizowanie obchodów świąt muzułmańskich i innych ważniejszych wydarzeń związanych z islamem.
- 13) Organizowanie pielgrzymek do miejsc świętych.
- 14) Organizowanie kursów, obozów, odczytów, seminariów, spotkań autorskich, wystaw, ekspozycji muzealnych.
- 15) Współdziałanie w przygotowywaniu audycji radiowych, telewizyjnych oraz publikacji Prasowych.
- 16) Prowadzenie działalności charytatywno-opiekuńczej.
- 17) Prowadzenie działalności wydawniczej.
- 18) Prowadzenie działalności gospodarczej.
- 19) Zakładanie spółek, fundacji, stowarzyszeń oraz innych organizacji.
- 20) Prowadzenie działań inwestycyjnych i remontowych celem poprawy warunków lokalowych w poszczególnych gminach wyznaniowych.⁹

Działalność finansowania jest ze składek członkowskich, dochodów z prowadzonej działalności gospodarczej i wydawniczej oraz środków finansowych pozyskanych od państwa, instytucji pozarządowych, środków pozyskanych z zagranicy (głównie od państw arabskich). Także celowych dotacji państwowych.

Jak wynika z przedstawionych celów statutowych działalności Związku oraz sposobów ich realizacji, jest to program obszerny. W działalności publicystycznej i wydawniczej głównym obszarem podejmowanych tematów są publikacje dotyczące przede wszystkim spraw religijnych, tradycji i kultury islamu oraz codziennego życia jego wyznawców. Bardzo silny nacisk położony został na rozpowszechnianie idei islamu, co jest realizowane poprzez prowadzone seminaria, odczyty, konkursy, spotkania autorskie, organizowanie konferencji naukowych, kilkudniowych zlotów w ośrodkach wypoczynkowych na terenie kraju. Złoty ten, na które przybywają działacze organizacji islamskich z różnych krajów, służyć mają wza-

⁸ Statut..., op. cit., par. 2

⁹ Ibidem

jemnemu poznaniu się oraz pogłębianiu integracji środowiska muzułmańskiego. Także wyjaśnianiu istniejących rozbieżności. Celowi temu służą też wspólne modlitwy oraz panele dyskusyjne na temat religii islamu, życia muzułmanów w krajach niemuzułmańskich, perspektyw dalszej działalności oraz rozwoju. Organizowane są Dni Kultury Muzułmańskiej w ramach których prowadzonych jest wiele przedsięwzięć, mających przybliżyć problematykę islamu Polakom. Przedstawiciele Związku uczestniczą w działalności Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów (RW-KiM), której celem jest prowadzenie dialogu międzyreligijnego. Została ona powołana 13.VI.1997r. podczas spotkania ekumenicznego w ramach „Dni Tatarów w Warszawie”. Wątpliwość dążeń wyznawców islamu do prowadzenia rzeczywistego i prawdziwego dialogu budzi fakt, że w początkowych zamierzeniach inicjatorów było utworzenie Rady Chrześcijań i Muzułmanów. Jednak na prośbę tych ostatnich, jej działalność ograniczono tylko do Kościoła katolickiego. Owszem istnieje zapis otwarcia się na inne wyznania chrześcijańskie. Jednak sam zapis powoduje, że jest to tylko dodatek w działalności. Ujęcie w nazwie utworzonej Rady określenia „Chrześcijań” miało by zdaniem autora swoją wymowę i obligowało Radę do włączenia w jej skład, działaczy innych odłamów chrześcijańskich. Co było przyczyną takiego stanowiska muzułmanów polskich?

Dlaczego nie chcieli szerokiej współpracy i dialogu ze wszystkimi chrześcijanami? Odpowiedź może być tylko jedna. Jeśli wyjdziemy z założenia, że Rada jako instytucja nie ma swoich odpowiedników w Europie i może, a nawet powinna stać się wzorcem dla dialogu międzyreligijnego w skali międzynarodowej, to stworzenie forum dla wszystkich chrześcijan jest dla wyznawców islamu zagrożeniem w osiągnięciu przez nich celu podstawowego, jakim jest islamizacja Europy. Taka działalność mogłaby doprowadzić chrześcijan do ich zjednoczenia. Obecna sytuacja rozbitego świata chrześcijańskiego oraz jego silna laicyzacja jest dla wyznawców islamu okolicznością bardzo sprzyjającą. A zatem, czy podjęty dialog ze strony muzułmanów jest szczery? Czy jest też wynikiem rygorystycznego przestrzegania nakazów i zakazów Koranu. Rozumowanie takie nie jest pozbawione podstaw. W treści wersetu 28, sury III zostało napisane: „Niech wierzący nie biorą sobie za przyjaciół niewiernych, z pominięciem wiernych! A kto tak czyni, ten nie ma nic wspólnego z Bogiem, chyba że obawiacie się z ich strony jakiegoś niebezpieczeństwa”. Z kolei w wersecie 73 tej samej sury zostało zapisane: „I nie wierzcie nikomu innemu jak tylko temu, kto poszedł za waszą religią”.¹⁰ Wyrazem otwartości inicjatorów dialogu międzyreligijnego ze strony Kościoła katolickiego i dotychczasowej współpracy jest ustanowienie przez Kościół katolicki w Polsce, w 2001r., dzień 26 stycznia „Dniem Islamu”, który został wpisany na stałe do kalendarza chrześcijańskich obrządków religijnych. W dniu tym prowadzone są wspólne modlitwy w intencji wyznawców islamu. W roku bieżącym obchodzony był po raz ósmy. W odpowiedzi na inicjatywę władz Kościoła od roku 2003, w Kruszyńskich, w dniu 6 czerwca każdego roku, muzułmanie odmawiają modlitwy w intencji pokoju na świecie. Jednak nie w intencji chrześcijan(?). Na obrządki religijne i uroczystości zapraszani są wyznawcy innych religii.¹¹

Oprócz MZR istnieją inne organizacje muzułmańskie w Polsce, powstałe po roku 1989. Jedną z nich jest Liga Muzułmańska(LM), utworzona w dniu

¹⁰ *Koran*. Warszawa 1986, sura III, w. 28 i 73, s. 64 i 71

¹¹ *Dialog międzyreligijny*. <http://www.mzr.pl/info.php?id=9> z dnia 15 września 2007r.

14.IV.2001r., która po prawie trzech latach działalności w dniu 06.I.2004r. została zarejestrowana w Departamencie Wyznań i Mniejszości Narodowych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz oficjalnie wpisana do rejestru kościołów i związków wyznaniowych.¹² Działalność statutowa Ligi nie odbiega w swoich założeniach od działalności MZR. Celem odróżniającym, a jednocześnie ukazującym aspiracje przywódców jest dążenie do członkostwa w Związku Organizacji Muzułmańskich w Europie (FIOE). Według P. Kubickiego jest to druga co do liczebności członków druga organizacja muzułmańska w Polsce.¹³

Organizacją muzułmańską nie mniej aspirującą do przewodzenia muzułmanom w Polsce niż MZR i LM jest Związek Muzułmanów Polskich (ZMP). Związek ten swoją działalność rozpoczął w roku 1991 pod nazwą Koło Muzułmanów Polskich (KMP) lecz do roku 1999 była to działalność nielegalna. Jego rejestracja nastąpiła w grudniu 1999r. W roku 2000 nastąpiła zmiana nazwy na ZMP. Utworzenie Związku nastąpiło z inicjatywy młodych polskich i tatarskich uczniów Medresy (szkoła koraniczna) Gazi Husrev Bega w Sarajewie. Jak określają działacze Związku na swoich stronach internetowych, przyczyną jego utworzenia był marazm i stagnacja w MZR. Utworzenie w końcowym efekcie Związku miało być odpowiedzią na działania Stowarzyszenia Studentów Muzułmańskich, które w opinii działaczy, jako obcokrajowcy, zdominowali młodzieżowe organizacje w Polsce, uniemożliwiając tym samym działalność młodym, polskim wyznawcom islamu. Z założeń statutowych wynika, że nie jest to związek religijny, ale stowarzyszenie dobrej woli, którego celem jest z ludźmi różnych wyznań w imię pokoju.¹⁴ Jednak mimo głoszonych deklaracji działaczy, że Związek nie jest organizacją religijną, to duży nacisk w tej działalności położony jest właśnie na sprawy związane z religią. Także w wypowiedziach działaczy religia zajmuje dużo miejsca. Jednocześnie wypowiedzi te wiele mówią o prawdziwych intencjach działalności.¹⁵ To właśnie działacze ZMP byli inicjatorami przechodzenia na islam poprzez Internet.

Organizacją ściśle współpracującą z LM jest Stowarzyszenie Studentów Polskich (SSM), którego początków działalności należy dopatrywać się w 1987r. Specyfika Stowarzyszenia wynika z faktu jego działalności na polskich uczelniach. Stwarza to wręcz nieograniczone kontakty z wyznawcami islamu z zagranicy. W ramach prowadzonej działalności publicystycznej na Lamach własnego czasopisma „Al.- Hikmach” publikowane są artykuły z zakresu wiedzy o religii islamskiej. Są także publikacje dotyczące nauki i jej roli jaką odegrała w rozwoju cywilizacji islamskiej. Drugim, ściśle współpracującym z LM jest Muzułmańskie Stowarzyszenie Krzewienia Kultury (MSKK), które założone w roku 1990 przez sześć lat działało nielegalnie. Oficjalnie zarejestrowane zostało w roku 1996 a jego podstawową działalnością są przedsięwzięcia związane z propagowaniem i promocją osiągnięć i dorobku kulturowego. Także w celu posiadania kompetentnych kadr, w centrach

¹² *Kilka słów o nas. Liga Muzułmańska w RP.*

http://www.islam.info.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=177&Itemid=15 z dnia 04 sierpnia 2008r

¹³ P. Kubicki: *Meczet pod samokontrolą.* <http://tygodnik.onet.pl/1547,1213933,dzial.html> z dnia 15 sierpnia 2008r

¹⁴ *O Związku Muzułmanów Polskich (ZMP).* <http://www.ipdirect.home.pl.kmp/zmp.htm> z dnia 15 lipca 2006r

¹⁵ B. Herman: *Zawód-imam? Cel- islamska Europa w 50 lat.*

http://www.zycie.com.pl/archiwum/tekst.php?id_tekst=328&dzial=opinie&nr_&autorzy=BARBARA-HERMAN&slowa=ferhat z dnia 15 lipca 2006r

kultury prowadzone są szkolenia. Stowarzyszenie prowadzi także działalność wydawniczą poprzez wydawanie plakatów, broszur, publikacji książkowych i materiałów konferencyjnych. Członkami są przede wszystkim działacze centrów islamskich w Polsce. To oni także prowadzą wykłady i prelekcje o islamie w wielu miastach w Polsce.

Działa także w Polsce Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej, które jest jedynym stowarzyszeniem szyickim. Posiada własną placówkę naukową jaką jest Instytut Muzułmański, który w ramach prowadzonej działalności wydaje „Rocznik Muzułmański” oraz kwartalnik „Al.- Islam”.

Oprócz wymienionych istnieje w Polsce wiele innych organizacji muzułmańskich, do których należy zaliczyć Stowarzyszenie Irakijczyków z siedzibą w Krakowie, Stowarzyszenie Studentów Marokańskich, Kluby Muzułmańskie. Rozsiane są po całym kraju, a podstawowym celem ich działalności jest krzewienie religii i kultury islamu.

Pokój, miłość i tolerancja w dzisiejszym świecie jest podstawowym warunkiem bytu każdej społeczności bez względu na wyznawaną religię. Każdy ma prawo do wyznawania takiej wiary, którą uważa dla siebie za najbardziej odpowiednią. Takiej, która zaspokaja jego potrzeby duchowe i która powoduje, że takie wartości jak miłość, pokój, tolerancja i dobro stają się celami do których każdy dąży. Ich osiągnięcie uzależnione jest od rozwoju intelektualnego, a także duchowego poprzez właściwą edukację i interpretację przekazywanej wiedzy. Jednak w każdej religii istnieją nurty, które można określić jako fundamentalistyczne. Dotyczy to nie tylko islamu, ale także chrześcijaństwa czy judaizmu. Problem polega na tym jaki jest stosunek pozostałych wyznawców danej religii do występujących, skrajnych poglądów. Czy są w sposób wyrazisty potępiane i odrzucane? Czy też tolerowane i akceptowane.

Reasumując należy stwierdzić, że cele przyświecające prowadzonej działalności są godne naśladowania jednak istnieje wiele w niej przesłanek wskazujących, że za jej parawanem ukryte są cele sprzeczne z interesami tych obywateli naszego kraju w tym również muzułmanów, którzy chcą żyć zgodnie z przyjętymi normami społecznymi.